

Boros-Farkas Bernadett

Fejlesztőjátékok és technikák jellemzői és alkalmazhatóságuk

A követelménymodul megnevezése:

Általános pedagógiai asszisztensi feladatok

A követelménymodul száma: 1283-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-021-50

FEJLESZTŐJÁTÉKOK ÉS TECHNIKÁK JELLEMZŐI ÉS ALKALMAZHATÓSÁGUK

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Manapság az óvodai nevelés és/vagy az iskolai oktatás kapcsán sokszor hallhatunk arról, hogy folyamatosan növekszik a "problémás" gyermekek száma. Az alábbi történetek is ezt példázzák:

1. Zsolti ötéves. Koraszülöttsége és későbbi betegségei miatt magatartási és beilleszkedési problémákkal küzd. A gyerekekkel egyáltalán nem barátkozik, a felnőttek közeledését is nehezen fogadja el. Ha egy helyzetben nem érzi jól magát, agresszíven viselkedik: üt, rúg, káromkodik.
2. Bence harmadik osztályos kisfiú, akinek nehezen megy a tanulás. Az iskola világán kívül jól boldogul: kedves, barátságos, megbízható. Nagyon érdeklik az autók és a biciklik, apukájának sokszor segít barkácsolni. A tanórákon azonban hamar elfárad, nem tud kitartóan figyelni, és nagyon nehezen érti meg az elvont fogalmakat, komoly gondjai vannak a számolással.

Ezekben az esetekben rendkívül fontos, hogy a szakemberek (pedagógusok, gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok és asszisztenseik, pszichológusok stb.) és a szülők jól tudjanak együttműködni. A segítségnyújtás fontos részét képezik az egyéni vagy kiscsoportos fejlesztő foglalkozások, amelyek során a gyermekek játékos keretek között fejlődhetnek. Az alábbiakban ezeknek a foglalkozásoknak az alapelveivel, illetve az ott használatos technikákkal ismerkedhet/nek meg.

Az alábbiakban olyan tanulási, magatartási problémákról olvashatnak, amelyekkel igen gyakran találkozhatunk az óvodákban és az iskolákban. Ezeknek az alapvető információknak a segítségével hatékonyabban tudnak részt venni a fejlesztési folyamatokban. Továbbá megismerkedhetnek a fejlesztőfoglalkozások és a hozzájuk kapcsolódó technikák alapelveivel. A munkafüzet felépítése a következő:

- Bevezető gondolatok a gyermekek fejlődésével kapcsolatban
- A figyelem és zavarai
- Az emlékezet és zavarai
- Az észlelés és zavarai
- A gondolkodás zavarai
- A beszélt nyelv zavarai
- A motoros (mozgáshoz kapcsolódó) képességek zavarai
- A kreativitás szerepe a tanulásban

- Tanulási technikák jelentősége

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

BEVEZETŐ GONDOLATOK

1. Fejlődéslélektani szakaszok

A fejlesztésnek minden esetben igazodnia kell a gyermekek életkori sajátosságaihoz és egyéni képességeihez. Az életkori sajátosságokat nagyon jól jellemzi **Piaget** (ejtsd: "Piázsé", élt: 1896–1980), ezeket is figyelembe kell vennünk a foglalkozások tervezése és szervezése során (persze arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy az egyéni különbségek miatt ezek a szakaszok esetleg eltolódhatnak):

- **Szenzomotoros** (érzékszervi–mozgásos) **szakasz** (0–2 éves kor között): a gyermek a mozgás és az érzékszervei segítségével kezdi felfedezni a körülötte lévő világot. Kialakul a saját test és környezet megkülönböztetésének képessége. Folyamatosan "kísérletezik" saját testével, megpróbálja felfedezni, hogy mire képes. *Ez azt jelenti számunkra, hogy ebben az életkorban elsősorban a mozgásos és az érzékszerveket "ingerlő" (ezért kell a sok színes, hangokat adó, eltérő tapintású játék) helyzetekben tud a legjobban fejlődni a gyermek.*
- **Műveletek előtti szakasz** (2 és 7 éves kor között): ebben az esetben a "művelet" mentális szabályt jelent. Ebben az életkorban ezek a mentális szabályok még nem működnek tökéletesen, a gyermeket gyakran félre vezeti a látszat (ezért nevezi Piaget műveletek *előtti* szakasznak ezt). Például a magasabb, keskenyebb pohárban lévő vizet többnek gondolja, mint az alacsonyabb, szélesebb pohárban lévő, annak ellenére, hogy ugyanannyi vízről van szó. *Ebben az életkorban tárgyak és eszközök segítségével tanulnak a legkönnyebben a gyerekek. Fontos, hogy a tárgyakkal minél több tulajdonságával ismerkedjenek meg és megtanulják a hozzájuk kapcsolódó szavakat.*
- **Konkrét műveleti szakasz** (7 és 11 éves kor között): A műveleti gondolkodás lehetővé teszi, hogy a gyerekek tárgyakat és cselekvéseket fejben összerakjanak, szétválasszanak sorba rendezzenek és átalakítsanak. Ezek a műveletek azért konkrétak, mert a bennük részt vevő tárgyak és események jelenlétében hajtódnak végre. *Ebben az életkorban már megértik és képesek betartani a szabályokat, illetve egyre nyitottabbá válnak a társaik felé. Ezért szívesen játszanak társasjátékokat.*
- **Formális műveleti szakasz** (11 éves kor fölött): A serdülőkorban a fejlődő egyén azt a képességet sajátítja el, hogy egy problémán belül minden logikai kapcsolatot módszeresen végiggondoljon. A serdülők lelkes érdeklődést mutatnak az elvont eszmék és magának a gondolkodásnak a folyamatai iránt. *Egyre bonyolultabb tanulási folyamatok végzésére lesznek képesek, a gondolkodáshoz már nincs szükségük tárgyakra, fejben terveznek meg és hajtanak végre műveleteket.*

Márk már második osztályos, azonban még mindig nagyon játékos és nehezebbre esik egy egész tanórát végigülni. Minden apróság (egy beszűrődő hang, a függőnyt lebegtető szél, az új dekoráció a falon) elvonja a figyelmét, ezért gyakran lemarad az órákon, sokszor nem emlékszik a fontos információkra.

Viki szeret iskolába járni, szívesen vesz részt a tanórákon, azonban a munkáiban sok hibát fedezhetünk fel. Nem veszi észre, ha a sok összeadás után kivonás következik a feladatsorban és összeadja a számokat. Ha a munkafüzetben az volt az első feladat, hogy keresse az egyforma ábrákat, akkor a lap alján is ezt teszi, pedig a tanító néni szót, hogy az utolsó feladatnál a különbözőket kell összekötni.

2. A figyelem és zavarai

Figyelem tulajdonképpen mentális koncentráció, a tudat fókuszálása, illetve szelektálás (válogatás) a bejövő ingerek (hangok, látvány stb.) között. A figyelmi működés korlátai a tanuló életkorával és/vagy belső feltételekkel függenek össze. Az intenzív figyelem időtartama 7–10 éves korban maximum 20 perc, 11–12 éves korra 25 percre növekedhet.

A figyelmi teljesítményt igen sok tényező befolyásolhatja, úgy mint az aktuális testi, lelki állapot, a napszak, a tanítás–tanulás körülményei. A folyamat, amit figyelemnek nevezünk valójában egy összetett idegrendszeri működés, amelyet több szempontból is jellemezhetünk.

A figyelem tulajdonságai:

- A figyelem **terjedelme** meghatározza, hogy hány dologra tudunk figyelni egy adott időn belül. Ez a funkció szorosan összefügg a rövid távú emlékezet működésével. Jó példa erre az a szituáció, amikor az óvónő vagy a tanítónő egyszerre több dolgot is kér a gyermekektől: nyissák ki a könyvet, vegyenek elő ceruzát stb.
- A figyelem **tartóssága** arról tájékoztat minket, hogy mennyi ideig képes a gyermek koncentráltan figyelni. Kisgyermekkorban ez az időmennyiség még igen rövid lehet, ennek megfelelően csak fokozatosan szabad növelni a foglalkozások, feladatok időtartamát.
- A figyelem **megoszthatósága** által képesek vagyunk egyszerre több dologra figyelni. Például, jelen esetben olvasás közben hallhatjuk a környezetünk zajait, érezhetjük a mellettünk ülő illatát, de ha jól működik az ingerszelekció, akkor képesek vagyunk mindezek közül csak az olvasásra koncentrálni, hiszen most ez feladat.
- A figyelem negyedik jellemzője az **átvitel**, vagyis az a képesség, hogy át tudjuk irányítani a figyelmünk pl. az olvasásról a tanár előadására. Tanulási problémákkal küzdő gyermekek esetében ez a képesség gyakran nem működik megfelelően, ezért sokszor lemaradnak, vagy nem veszik észre, ha már más típusú feladatot kellene megoldaniuk.

- Nagyon fontos említést tennünk a figyelem **szándékosságáról**. Természetesen sok olyan helyzet létezik, amely spontán módon felhívja a figyelmünket (pl. ha beelépünk egy rajszögbe, vagy nagyon szomjasak vagyunk), azonban a tanuláshoz a legtöbb esetben az figyelmünkre van szükségünk.

A figyelmi problémák oka többnyire a működést megalapozó pszichikus funkciók gyengesége, zavara vagy kiesése. Súlyosabb esetekben a figyelem elégtelensége már korai életkortól tapasztalható és tartósan fennmarad. Az átmeneti figyelmi problémák háttérben aktuális környezeti (pl. hangzavar) vagy pszichés (pl. családi trauma) ártalmak állnak.

A figyelem típusai:

A figyelem esetében (is) fontos, hogy milyen típusú ingerek érnek minket. A figyelem szempontjából alapvetően két típust különböztethetünk meg:

- **Téri-vizuális figyelem:** vagyis mi az, amit látunk (milyen színű, formájú, alakú) és hol, hogyan helyezkedik el (egymás mellett, alatt stb.)
- **Auditív-verbális figyelem:** auditív inger lehet minden, a környezetünkből származó hang vagy zaj. Verbális inger a beszéd.

A figyelem fejlesztése csak akkor lehet sikeres, ha tisztában vagyunk vele, hogy milyen típusú figyelmi problémáról van szó. Ennek megfelelően kell feladatot választanunk. Erre az alábbi táblázatban olvashatnak néhány javaslatot.

A figyelmi probléma típusa	A probléma jellemzői	Javaslatok a fejlesztéshez
A tartósság zavara	A gyermek figyelve könnyen megzavarható. Képtelen huzamosabb ideig egy bizonyos dologra figyelni.	Eleinte csak rövid feladatokat adjuk, befejezés után mindig legyen egy kis szünet, kikapcsolódás. A feladatok időtartamát csak fokozatosan szabad növelni.
Az intenzitás zavara	Részből hasonlít az előző problémához, mert ebben az esetben sem tud megfelelő ideig figyelni a gyermek. Eleinte megvan a megfelelő koncentráció, nagy lendülettel belekezdenek a feladatba, azonban gyorsan kifáradnak.	A gyors kifáradás ellenszere lehet egyrészt a fent említett rövid ideig tartó feladat helyzet, másrészt pedig az, hogy a kifáradás bekövetkezése előtt figyelemfelkeltő hatásokat alkalmazunk. Ez lehet egy színes kép, egy hangszer megszólaltatás, egy érintés stb, attól függően, hogy mivel motiválható leginkább a gyermek.
A megoszthatóság zavara	Nehezen vált tevékenységet, megtapad a korábban elkezdett tevékenységnél, nem veszi észre, hogy váltania szükséges.	Törekedjünk arra, hogy mindig változatos játékhelyzetekbe vonjuk be a gyermeket. Az egymást követő játékok, feladatok más-más érzékszerv, más-más információ felhasználását tegyék szükségessé.
A terjedeleme zavara	Ez valójában a figyelem és a rövidtávú emlékezet együttes zavara. A gyermek képtelen arra, hogy több, viszonylag rövid időn	Ebben az esetben a figyelmet és az emlékezetet egyaránt fejleszteni kell. Hasznos lehet szósorozatok, rövid mondókák megtanulása,

	belül elhangzott, vagy látott dologra figyeljen és megtartsa az emlékezetében. Az iskolába lépő gyerekeknek az átlagos figyelmi terjedelme 2-3 elemre terjed ki.	képek sorba rendezése és a sorrend felidézése.
--	--	--

3. Az emlékezetről

Az ember az emlékezet révén teremt kapcsolatot a múlt és a jelen között. Az emlékezeti tevékenység biztosítja a megismerés és az idegrendszer működésének folyamatosságát. Emlékezet nélkül nem valósulhatna meg a gondolkodás sem.

Az emlékezeti működés egy konstruktív (építő jellegű) folyamat, amelynek segítségével képesek vagyunk a tanulás hatásait megtartani. Az emlékezet fogalmával való ismerkedés során fontos megismerkednünk azokkal a részképességekkel, amelyek szerepet játszanak a működésében, illetve magával az emlékezeti folyamattal.

Az emlékezet részképességei:

- **Megjegyző képesség** (kódolás): azt befolyásolja, hogy hány dolgot, milyen pontosan és milyen gyorsan tudunk megjegyezni.
- **Megtartó képesség** (tárolás): "minőségétől" függ, hogy mennyi ideig vagyunk képesek tárolni bizonyos információkat, illetve bekövetkezik-e felejtés, vagy az információk torzulása.
- **Felidéző képesség** (előhívás): a felidezés esetében fontos szempont lehet, hogy mennyi erőfeszítés szükséges az információ előhívásához.

1. ábra. Az emlékezeti tevékenység folyamata

- A **szenzoros tárban** a beérkező információk az idegrendszer "szétválogatja". Képes megkülönböztetni a látás, hallás, tapintás stb. révén szerzett benyomásokat. Itt csak néhány másodpercig "tartózkodnak" az ingerek. Amelyik ingeret kitüntetjük a figyelmünkkel, az kerül a rövid távú memóriába.
- A **rövid távú memória** maximum 20 másodpercig képes az információkat tárolni. A kapacitása korlátozott, 7 ± 2 elemet tud elraktározni.

- A **hosszú távú memória** elvileg korlátlan mennyiségű információt képes tárolni korlátlan ideig.

Az emlékezet típusai:

A fejlesztés szempontjából nem csak az időnek van szerepe (rövid vagy hosszú távú memória), hanem a bejövő ingereknek is (ahogy ezt már a figyelem esetében is megfogalmaztuk). A főbb emlékezeti típusok tehát a következők:

- Téri-vizuális: a látott dolgok színének, formájának, térbeli elhelyezkedésének stb. megjegyzése.
- Verbális-auditív: a hallott szavak, szövegek, zenék, zörejek megjegyzésének képessége.

Az emlékezet fejlesztésének megkezdése előtt vizsgálatokkal szükséges feltárni azt, hogy milyen típusú fejlesztésre van szüksége a gyermeknek. Azonban nem csak a fenti szempontokat (rövid vagy hosszú távú, vizuális vagy auditív) kell figyelembe venni, hanem a szerialitást (vagyis a sorrendiséget) is, hiszen a feladatok (és a mindennapi szituációk) többségében nem csak az a fontos, hogy megjegyezzünk adatokat, hanem az is, hogy ezeket megfelelő sorrendben tároljuk el és idézzük fel (pl. nem mindegy, hogy megpucoljuk a krumplit és aztán főzzük, vagy először megfőzzük és utána pucoljuk...)

Bizonyára találkoztak már olyan gyermekkel, aki a játszótéren hosszú ideig képes a hintán ülni, sőt szinte csak a hintán, vagy a libikókán van, ha teheti. Mások azonban kifejezetten félnek ezektől a helyzetektől, játékoktól, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy ne kelljen felülniük ezekre a játékokra. Vannak olyan kisdiákok az iskolában, akiket nagyon zavar a folyamatos alapzaj, emiatt nem tudnak figyelni, rossz lesz a közérzetük. Másokat viszont kifejezetten megnyugtat, ha halk zene szól tanulás közben.

Az itt leírt példák természetesen nem feltétlenül számítanak észlelési zavarnak, ha azonban az ilyen jellegű tünetek felerősödnek, akkor valószínűleg az észlelés (vagyis a percepció) zavarával állunk szemben.

4. A percepció (észlelés) szerepe a megismerési folyamatban

Az észlelés, vagyis a percepció azon pszichológiai folyamatok összessége, amelyek útján felismerjük, szervezzük, és jelentéssel ruházzuk fel a környezeti ingerekből érkező észleleteket. Az észlelésünket jelentősen befolyásolják előzetes tapasztalataink, ismereteink, pillanatnyi hangulatunk, szükségleteink, érdeklődésünk, valamint az adott kultúra, amelyben élünk. Az észlelésben nagyon fontos szerepe van a tanulásnak is. (www.ektf.hu)

A tanulási problémákkal küzdő gyermekek érzékszervei épek, nincs gond a látásukkal vagy a hallásukkal. "Problémáik abból fakadnak, hogy az érzékszerveken keresztül beérkező információk, jelek értelmezése pontatlan, hibás."¹ Vagyis az idegrendszerük nem képes a beérkező információkat megfelelő módon feldolgozni, értelmezni, raktározni. Az ilyen típusú problémák sok gondot okozhatnak a gyermek fejlődésében, mert megnehezítik a körülöttük lévő világ megismerését, az események megértését és így hátráltatják a gyermek fejlődését. Az észlelési zavaroknak négy csoportját különböztethetjük meg²:

- Az egyensúlyrendszer zavarai
 - Bizonytalanság a nehézségi erő észlelésében: az ilyen gyermek nem mer kimozdulni a biztonságos testhelyzetből, pl. nem mer fél lábon állni, fára mászni stb.
 - Az egyensúlyrendszer nem megfelelő működése: nem észleli az ilyen ingereket, pl. nem szédül el hintázás közben.
 - Az egyensúlyrendszer túlműködése: túl sok egyensúlyingert észlel, pl. nem szeret hintázni, gyakran szédül.
- A hallási (auditív) észlelés zavarai
 - Az irányhallás zavara: nem tudja, melyik irányból jön a hang.
 - A hallási differenciálás (megkülönböztetés) zavara: bizonyos hangokat nem képes megkülönböztetni egymástól.
 - A hallási diszkrimináció (elkülönítés) zavara: nem tud egyetlen, kiválasztott hangra vagy szóra figyelni és azt kiemelni a többi közül.
 - A hallási szerialitás (sorrendiség) zavara: nem tudja a hangokat sorba rendezni, nem tud belőlük szót alkotni.
- A látási rendszer (vizuális) észlelés zavarai
 - Az alak és a térészlelés hiányosságai: például a betűk alakját, formáját, méretét nehezen tudja megkülönböztetni (keveri a "b" és "d" betűt stb.)
 - A vizuális differenciálás (megkülönböztetés) zavara: összekeveri a hasonló képeket, vagy nem tud két egyforma képet kiválasztani a hasonló képek közül.
 - A vizuális alak-háttér zavara: a sok vizuális információ közül nem tudja kiválasztani azt, ami neki fontos. Pl. egy ábrával (szívek, autók, pillangók, ceruzák stb.) teli lapon nem tudja megkeresni a szíveket.
 - A vizuális szerialitás (sorrendiség) zavara: nem tudja a részinformációkat egészé alakítani, pl. nem tud különálló betűkből szavakat összerakni.
- A taktilis (tapintásra vonatkozó) és kinesztetikus (saját mozgás érzékelésére vonatkozó) rendszer zavarai
 - A saját test érzékelésének elégtelensége: erősen kell megfogni, hogy megérezze; ő is erősen fog meg mindent és mindenkit.
 - A kinesztetikus érzékelés zavara: pontatlanul érzékeli saját testének helyzetét, testtartását, ezért gyakran mellényúl, mellélül.

¹ Pinczésiné, 2005, p.12.

² A felsorolás Pinczésiné, 2005 munkája alapján készült

Az észlelési problémák jelentkezhetnek önmagukban (egy vagy több), vagy kombináltan más képességek zavart működésével együtt. Annak a lehetőségét sem zárhatjuk ki, hogy nem csak észlelési probléma, hanem az érzékszervek sérülése áll a háttérben. Ha ilyen gyanúnk van, akkor természetesen kivizsgálásra kell küldeni a gyermeket.

Vannak olyan gyerekek, akik sok mindenre képesek önállóan. Ügyesen öltöznek, be tudják pakolni a tanszereiket, szívesen segítenek otthon a takarításban, főzésben, szeretik a mozgásos játékokat, azonban ha bonyolultabb, összetettebb feladatokkal találkoznak, akkor nehezen boldogulnak. Nem értik meg az összefüggéseket, könnyen félrevezeti őket a látszat (a szorosan egymás mellé tett 5 darab korongot kevesebbnek látják, mint az egymástól távol elhelyezett 5 korongot). Nem tudnak fejben számolni, szükségük van arra, hogy vagy az ujjukat vagy más segédeszközt használjanak a műveletek elvégzéséhez. Viszonylag kevés önálló ötletük van, jobban szeretik, ha irányítják őket.

Még hosszasan folytathatnánk a sort, de valószínűleg már így is egyértelművé vált az olvasó számára, hogy ezeknél a gyerekeknél gondok vannak a tervezéssel, szervezéssel és a gondolkodással.

5. A gondolkodás zavarai

"A gondolkodás a megismerőtevékenység legmagasabb foka. Gondolkodásunk segítségével vagyunk képesek a problémák megoldásához vezető út megtalálására, szabályok megfogalmazására, alkalmazására, következtetések levonására és véleményünk megindokolására."³

Maga a gondolkodás kifejezés igen sok mindent foglalhat magában, ezért aztán esetleges félreértésekre adhat okot, így feltétlenül tisztázni szükséges, hogy jelen esetben nem az értelmi képesség problémáiról beszélünk, hanem az összetettebb gondolkodási folyamatokat igénylő működésekről.

A gondolkodási problémával küzdő gyermekek legfőbb jellemzője az, hogy a konkrét feladatok szintjén jól teljesítenek, azonban az elvont gondolkodást igénylő feladatokban nem.

Az alábbiakban olyan gondolkodási folyamatokat mutatunk be, amelyek rendkívül fontosak a tanulás eredményességéhez, és amelyek nem megfelelő működése viszonylag gyakran előfordul a tanulási problémával küzdő gyermekek esetében.

- Analízis (elemzés, részekre bontás): képes arra, hogy egy összetett jelenséget részekre bontson, pl. egy szó betűkre vagy hangokra bontása, egy összetett kép részleteinek felsorolása, egy ember külső tulajdonságainak megnevezése, egy olvasott szöveg lényeges részeinek kiemelése, stb.

³ www.ektf.hu

- *Az analízáló képesség zavara esetén megfigyelhető problémák: írás és olvasás során betűk kihagyása, a betűzés és a szótagolás nehezítettsége, egyéb helysírési zavarok (pl. nem tartja a szóhatárokat, egybeírás, különírás problémás), az olvasott vagy a hallott szövegek lényeges információit nehezen vagy egyáltalán nem tudja kiemelni, az észlelés zavarai is felléphetnek (nem tud különbséget tenni az egyforma, a hasonló és a különböző ingerek között).*
- Szintézis (összeillesztés, felépítés): felismeri a dolgok egymáshoz való viszonyát és a részletekből képes egy egészet létre hozni, pl. puzzle kirakása (apró darabokból az egész kép kirakása), megadott szavakból értelmes mondat kialakítása, építőközből vár építése, matematikai szöveges feladat megválaszolása, stb.
 - *A szintetizáló képesség zavara esetén megfigyelhető problémák: nem tud összeolvasni, mondatokat alkotni, nem tudja összefoglalni a hallott vagy olvasott szöveget, matematika órán nem tudja megoldani a szöveges feladatokat, mert nem látja át a megoldási folyamatot, nem tud összetett mozgásformákat kivitelezni, nehezen tanulja meg a játékszabályokat, stb.*
- Absztrahálás (elvonatkoztatás): a fogalmak egyre elvontabb szintre emelkednek, pl. a gyerekek eleinte nem tudják a számok nevét a hozzájuk tartozó mennyiségekkel összekapcsolni, a számokat inkább csak mondóka-szerűen ismételtetik, felcserélik a sorrendjüket, vagy kihagynak egyet-egyet. Minél többször mutatjuk meg nekik, hogy a "kettő" fogalma milyen mennyiséget jelent (közös számolás két autót, virágot stb.) egyre biztosabb lesz a tudása, majd már önállóan is képes lesz kettőig számolni. Az elvonatkoztatási folyamat még magasabb szintje, amikor már a számjegyet is megtanulja, és ha meglátja a kettes számjegyet leírva, akkor pontosan tudja, hogy az mennyi elemet foglal magában.
 - *Az absztrahálás zavara esetén a gyerekek hosszú ideig szükségük lesz a szemléltető és egyéb segédeszközökre, mert nem képesek arra, hogy fejben végezzenek el műveleteket (ebben az esetben nem csak a matematikára kell gondolni). Nehezen vagy egyáltalán nem látják meg az ok-okozati összefüggéseket, nem értik az átvitt értelmű szavakat, a humort és az iróniát.*
- Strukturálás (rendszerezés): a megszerzett ismeretek képesen rendszerezni, pl.: a gyermek már ismeri a következő szavakat: ló, kutya, alma, citrom, autó. Ha jól működik a rendszerező képessége, akkor tudni fogja, hogy a ló és a kutya az állatok közé tartozik, az alma és a citrom a gyümölcsök közé és így tovább. Ugyanilyen folyamatok működnek akkor is, amikor megtanuljuk, hogy egy hét hét nappól áll, egy hónap négy hétből, egy év tizenkét hónapból; tehát képesek leszünk rendszerben gondolkodni és az időt strukturálni.
 - *A strukturálás zavara esetén az elsajátított ismeretek nem szerveződnek rendszerbe, az egyes információk egymástól elszigetelten raktározódnak el, ami a gondolkodási folyamatok lelassulásához és egyoldalúságához vezet. "Tünetei" lehetnek: nem tud kettesével, ötösével, tízesével számolni, a számlálás során nehezen megy a tízes-átlépés, írásban, olvasásban nincs tisztában a szótag- és a szóhatárokkal, a feladatokat nem sorban, hanem össze-vissza oldja meg, nehezen tájékozódik térben és időben.*

- Transzferálás (átvitel): a megszerzett tudás új helyzetben való alkalmazását jelenti. Jó példa erre az összeadás. A gyerekek először megismerkednek az összeadás műveletével, amikor pedig már begyakorolták azt, képesek lesznek arra, hogy a szöveges feladatok szövegében is felfedezzék ezt a műveletet. További transzferálási lehetőség, amikor elmennek vásárolni és képesek kiszámolni a vásárolt áruk árát.
 - *A transzferálás zavara megnyilvánulhat az előbbieken leírtak ellentétéként: tehát a gyermek nem képes az összeadást sem szöveges feladatok megoldása, sem iskolán kívüli helyzetekben használni, csak ha egyszerű ($8+3=...$) feladatlírást lát.*
- Kombinálás (kapcsolatba hoz): itt olyan tevékenységekre, folyamatokra kell gondolnunk, amelyek megoldásához egyszerre több szempontot is figyelembe kell venni, pl. a "zászló-színezős" feladatok, amikor három színből kell minél többféle kombinációt létrehozni úgy, hogy a már felhasznált kombinációk ne ismétlődjenek.
 - *A kombinálás zavara esetén a gyermekek csak egy szempont alapján döntenek, pl. a logikai készlettel való játék során csak a formára figyelnek, a színre vagy nagyságra nem, egyszerre csak egy szabályt tudnak az adott játéksituációhoz kapcsolni, az összetett műveleteknél csak a következő lépésre tudnak koncentrálni, nem tudják az egész műveletsort átgondolni.*

Gondolkodási nehézséget jelent még:

- az összefüggések megfordíthatóságának felismerése (ha hideg van, meleg kabátot veszünk – ha meleg kabát van az embereken, akkor hideg az idő)
- a dolgok állandó tulajdonságainak a megőrzése (2 dl víz mennyisége nem változik függetlenül attól, hogy milyen méretű és alakú pohárba öntjük)
- az általánosítás (nem csak az én apukám lehet autószerelő, hanem más gyerekek apukája is lehet az, hiszen ez egy szakma, amit bárki megtanulhat)
- a térbeli és időbeli sorrendiség elsajátítása (a hazavezető útvonal megjegyzése, vagy a hónapok sorrendjének megtanulása)
- a rész–egész viszony felismerése (minden kutya állat, de nem minden állat kutya)
- a tagadások értelmezése (ma *nem* esik az eső, ezért *nem* kell ernyő)⁴

Dominik hallása ép, azonban a beszédhangokat nehezen tudja megkülönböztetni egymástól, ezért ő maga sem képes jól ejteni azokat. Ezek a problémák azonban nem csak a vele való társalgást nehezítik meg, hanem komoly gondot okoznak a helyesírásban (kihagy betűket a szavakból, az egymáshoz hasonló betűket összekeveri, nem hall különbséget a hosszú és a rövid magánhangzók között), az olvasásban (pl. nem érti, nem veszi észre a "megy" és a "meggy" szavak közti különbséget) és a matematikában (nem tudja megoldani a szöveges feladatokat). Sokszor úgy tűnik, hogy figyelmetlen, valójában azonban arról van szó, hogy nem értette meg a tanítónő kéréseit.

⁴ Pinczésiné, 2005

6. A beszélt nyelv zavarai

A címhez tartozó ismeretanyag igen tág, ezért jelen esetben három alapfogalom tisztázására szorítkozunk.

A **beszédszlelés** a beszédhangok, hangkapcsolatok és hangsorok felismerésének, elraktározásának és felidézésének a képessége.

A **beszédmegértés** során már nem csak észleljük az elhangzottakat, hanem jelentést is rendelünk hozzá.

A **beszédprodukciónak** a tényleges beszéd, ide tartozik a hangok, hangkapcsolatok és hangsorok ejtése, a szókincs és az összefüggő beszéd.

A beszélt nyelv zavarainak kezelésében a logopédusok kompetensek, azonban fontos, hogy észrevegyük a problémára utaló jeleket. Ezek a zavarok megnehezíthetik környezetünk megismerését, a gondolkodás fejlődését, az írás és az olvasás elsajátítását és a társakkal való kapcsolatteremtést.

Milyen tünetekre kell figyelniük?

- Eseményképekről nem tud összefüggően beszélni, csak felsorol néhány szót.
- A beszédhangok hibás ejtése.
- Szegényes a gyermek szókincse, szótalálási nehézségei vannak.
- Sokszor visszakérdez, megismétli a hallottakat.
- Nehezen alkot mondatokat, nem tud egyszerű társalgást folytatni.
- Szó- és szövegemlékezete gyenge.
- Nem szívesen hallgat mesét, verset; nehezen tanulja meg azokat.
- Grammatikai fejletlenség: nem a magyar nyelv szabályainak megfelelően fogalmazza meg mondandóját. (Pl.: Én szokok menni oviba. Sok újságokat vettünk.)⁵

Vannak olyan gyerekek, akiknek semmi gondjuk nincs a helyesírással, azonban az írásképük rendezetlen és rajzolni sem szeretnek. Mások sokszor elesnek, neki mennek az osztályteremben lévő tárgyakra, mozgásuk koordinálatlan. Az ilyen jellegű tünetek a mozgás zavarára utalnak, amely zavarok igen sokrétűek lehetnek.

7. A motoros (mozgáshoz kapcsolódó) képességek zavarai

Első olvasatra furcsának tűnhet, azonban tény, hogy a mozgás zavarai nem csak a testnevelés órán jelentenek gondot. Tisztában kell lenniük például azzal, hogy a járás ritmus adja majd meg az olvasás ritmusát, illetve az óvodai manipulálás alapozza meg az íráshoz szükséges megfelelő nyomatékot, betűméretet és sortávot.

Az izomtónus zavarai

⁵ Aszalai – Horváth – Horváthné –Rónáné, 2005 alapján

- Hipotónus: ebben az esetben túl alacsony az izomzat feszültségi állapota, ezért a gyermek számára minden mozgás fárasztó, mozdulatai erőtlenek, nem szeret mozogni.
- Hipertónus: az izomfeszültség túl magas, a gyermek nehezen tudja kivitelezni a mozgását, olyan mintha minden mozgást a víz alatt kellene kiviteleznie, így nagyobb erőfeszítésre van szüksége hozzá.

A nagymozgások zavarai

- Megmaradt reflexek: elképzelhető, hogy a gyermeknél nem épültek le bizonyos csecsemőkori reflexek és ezek akadályozzák őket abban, hogy új mozgásformákat sajátítsanak el.
- Az állás és a testtartás zavarai: összefüggésbe hozhatók az egyensúlyi rendszer zavaraival. Jellemzői: a gyermek ügyetlen, bizonytalan a mozgásos játékokban, sporttevékenységekben, mozgásából hiányzik a harmónia.

A finommozgások zavarai

- Az ujjak, a kéz és a kar mozgásának zavara (rajzolás, írás nehezítettsége).
- A száj körüli izmok zavara (gondot okoz az artikulációban).
- A szem környéki izmok zavara (gondot okoz a vizuális észlelésben és az olvasásban, mert nem tudja a tekintetét rögzíteni, vagy követő mozgást végezni vele).

A cselekvések tervezésének és irányításának zavarai

- Kialakulatlan testséma: nincs tisztában saját testével, testének felépítésével, ezért nem is tudja megfelelően irányítani.
- Bizonytalanság a jobb-bal irányokban.
- Kialakulatlan laterális dominancia: nem tudjuk egyértelműen megállapítani, hogy melyik agyfélteke vezető szerepű.
- A két testfél együttműködésének elégtelensége.
- A mozgások kivitelezésének lassúsága, vagy túlmozgékonyosság.⁶

Óvodában még a legtöbb gyerek szeret rajzolni, a falakon mindenkinek a műve látható, ami büszkeséggel tölti el a gyermeket és a szüleit is. Az iskolába lépve már etekintetben is követelményekkel állítják szembe a diákokat, ami sokszor arra készíti őket, hogy ne azt mutassák meg magukból, amit igazán szeretnének, hanem azt, amit elvárnak tőlük. Ez azonban hátráltatja a gyermek személyiségének kiteljesedését.

⁶ Pinczésiné, 2005 alapján

8. A kreativitás szerepe tanulásban

"A kreativitás alkotóképességet, teremtőképességet jelent, amely során a különféle képességek szerveződése lehetővé teszi az elszigetelt tapasztalatok összekapcsolását, újszerű értelmezését és új formában történő megjelenését."⁷

Sokáig úgy gondoltuk, hogy a kreativitás kiváltságával csak a nagy művészek rendelkeznek. Ma már tudjuk, hogy ez nem így van, és hogy a kreativitás a leghétköznapibb cselekvések során is megnyilvánulhat. Nagymértékben hozzájárul a gondolkodás rugalmasságához és a gyors problémamegoldáshoz, ezért is kell törekednünk arra, hogy megerősítsük a gyermekekben ezt a képességet.

A kreatív ember jellemzői:

- törekszik a változatosságra, nyitott az újdonságokkal szemben
- képes gyorsan reagálni az új helyzetekre, ez hozzájárul ahhoz, hogy jól viseli a stresszhelyzeteket
- kapcsolatteremtő képessége jó, meggyőzően tud érvelni
- fogékony a művészeti élményekre

Ezekkel a tulajdonságokkal egy pedagógiai munkát végző embernek is rendelkeznie kell, hiszen az egyes gyermekekhez és/vagy helyzetekhez való alkalmazkodás, a változatos és motiváló feladatok, játékok kitalálása és a legkülönbélebb személyiségű gyermekek elfogadása elengedhetetlen feltétele a munkánknak.

A kreativitás szintjei:

- Expresszív alkotóképesség: a kifejezés szabadsága jellemzi, a kisgyermek sajátja.
- Produktív alkotás: realisztikusabb, a környezet pontosabb ismeretén alapuló ábrázolás. 10-15 éves korban jellemző.
- Inventív alkotás: fontos eleme a felfedezés (invenció), nincs új alapgondolat, de a meglévő dolgok új felhasználási módját találja meg.
- Emergentív alkotás: kivételes adottság, gyökeresen újat képes alkotni.

A kreativitás bármilyen tanulási folyamat része lehet. Kibontakozását nagymértékben segítik azok a helyzetek, amelyekben a gyermekek szabadon alkothatnak, gondolkodhatnak. Ilyenkor a pedagógusok inkább csak segítőként vannak jelen, utat engedve a gyermekek elképzeléseinek.

⁷ www.ektf.hu

Talán már az Olvasó is látott olyan gyermeket, aki kimerülten és tanácstalanul a sokféle munkafüzet, tankönyv felett és azt sem tudja, hogyan fogjon hozzá a tanuláshoz. Bizonyára az sem ismeretlen helyzet, amikor egy gyermek a sorozatos iskolai kudarcok miatt teljesen elveszíti a lelkesedését és motivációját. Annak érdekében, hogy ezek a helyzetek ne alakuljanak ki, az alábbiakban összegyűjtöttünk néhány fontos elvet.

9. A tanulási technikák jelentősége

A közvetlen valóság megtapasztalása: a legalapvetőbb ismereteinket a külvilágból szerezzük. Ehhez nagyon fontos, hogy rá tudjuk irányítani a figyelmünket az adott dologra, majd képesek legyünk összefoglalni és korábbi tapasztalatainkkal összevetni megfigyeléseinket.

A legalkalmasabb eszközök használata: a tanulás célja és egyéni sajátosságaink határozzák meg azt, hogy mely eszközök segítik leginkább a tanulásunkat (hangfelvétel, jegyet, ábra). Ezeket a szempontokat kell tudatosítanunk a gyermekekben ahhoz, hogy sikeresebben tudjanak tanulni és önállóan is ki tudják választani a számukra legmegfelelőbb eszközöket.

A rögzítési módszerek kiválasztása: nagyon hasonló funkciókkal bír, mint a korábban leírt eszközválasztás. Rögzítési módszer lehet a memoriter, vázlat készítése, saját szavakkal történő felmondás, stb.

Az információkérés megtanulása: tisztában vagyunk azzal, hogy nem tudunk minden információt fejben tartani, az viszont fontos, hogy tudjuk, hogyan juthatunk hozzá a hiányzó információhoz. Itt gondolnunk kell olyan hagyományos eszközökre, mint a könyvek, lexikonok, újságok, menetrendek, hirdetőtáblák; illetve egyre nagyobb szerephez jutnak a modern információs rendszerek (internet, telefon). Itt fontos kitérnünk személyes segítségkérés illemszabályaira is.

A tanulási időbeli és sorrendi tanulása:

- Alacsonyabb osztályokban legfeljebb a következő tanulási lépést nevezzük meg.
- A magasabb osztályokban az egész tanítási óra felépítését előre röviden ismertetni lehet.
- A csoportos tanulás (csoportmunka) esetén a tanulók beszéljék meg a feladat végzés sorrendjét.
- A tantermi egyéni tanulás előtt kapjanak tanácsot, hogy milyen lépésekben fogják elvégezni a feladatot.
- Az otthoni tanulás (házi feladat) tervezését elő lehet készíteni a közös tantermi tanulás közben.

Az eredményes tanuláshoz szükséges magatartás kialakítása

A motiváció kialakítása – "belső" feltétel

- A tanulók tapasztalati háttérének figyelembe vétele.

- A kíváncsiság, mint motivációs bázis kiaknázása.
- A tanulók kérdésre ösztönzése.
- A feszültségkeltés és lazítás megfelelő váltakozása.
- Aktív szünetek közbeiktatása (testgyakorlatok, mozgás zenére).
- A pozitívumok kiemelése, különösen gyengébb tanulók esetén.
- A tanulók aktivizálása a tanulás és a tanítás módjainak változtatásával.
- Egyéni érdeklődést is kielégítő témák feldolgozása; személyes tapasztalatok bevonása.
- Játékok alkalmazása a tanítás során.
- Több érzékszervet bevonó tanulás minél gyakoribb alkalmazása.

A megfelelő "külső" feltételek megteremtése

- A fejlesztés mindig azonos szintéren történjék (szokások kialakulása érdekében).
- A foglalkozás kezdési idejében állapotunk meg előzőleg.
- A foglalkozás helyszínét tartsuk tisztán és rendben.
- A foglalkozás ideje alatt kerüljük a zavaró momentumokat.
- Szokások kialakítása a munkavégzés során.

A tanulást segítő tényezők

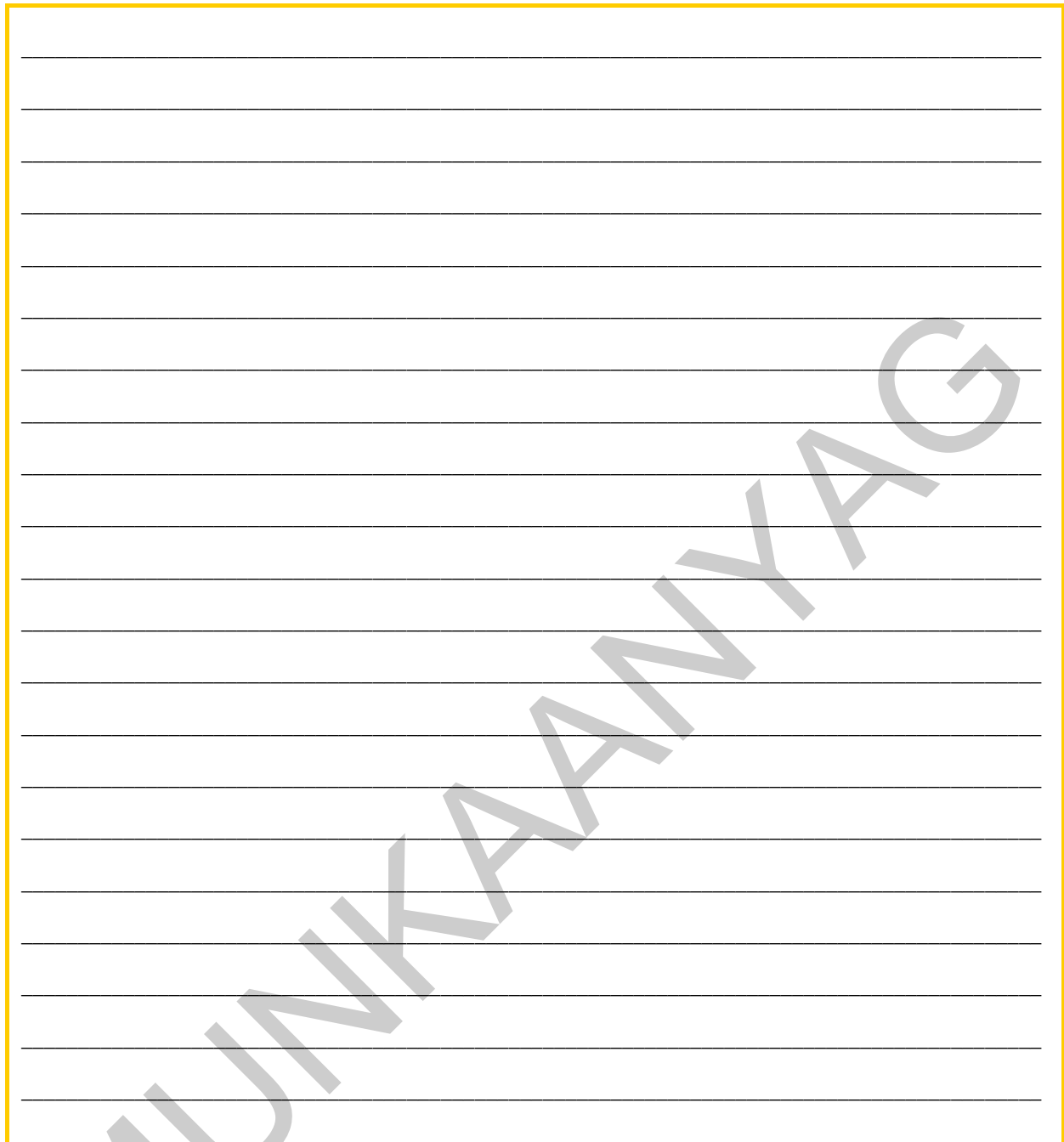
- A foglalkozások pozitív légkörének kialakítása: barátságos környezet, bizalomteljes kapcsolat a pedagógusokkal, jó társas kapcsolatok.
- A gyermekhez alkalmazkodó nevelés-oktatás:
 - Az órarend összeállításánál mindenekelőtt a teljesítmény napi ingadozását kell figyelembe venni.
 - Figyeljünk, hogy a tanulás és a mozgás, ill. a kikapcsolódás „ritmikusan váltakozva” kövessék egymást (szenzomotoros és verbális szakaszok).
 - A hét folyamán, kedden és szerdán regisztrálják a legnagyobb teljesítőképeséget.
 - Ne hagyjuk figyelmen kívül az alsó tagozatosok terhelhető képességét, ami 6 éves korban kb. 10–20 percnyi koncentrációt jelent egyhuzamban.⁸

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Az oktató segítségével gyűjtsenek további jellemzőket az egyes fejlődéslélektani szakaszokhoz.

⁸ Mesterházi, 1998

2. feladat

A tanulók párokba vagy kis csoportokba rendeződve gondolják át, hogy milyen játékok és technikák illeszthetők a figyelem zavarainak oldásához (a négy típus szerint). Az ötleteket jegyezzék fel, majd a pár egyik tagja vagy a csoport szóvivője ismertesse az ötleteket.

MUNKANYAG

Javaslatok a csoportmunka alkalmazásához az oktató részére:

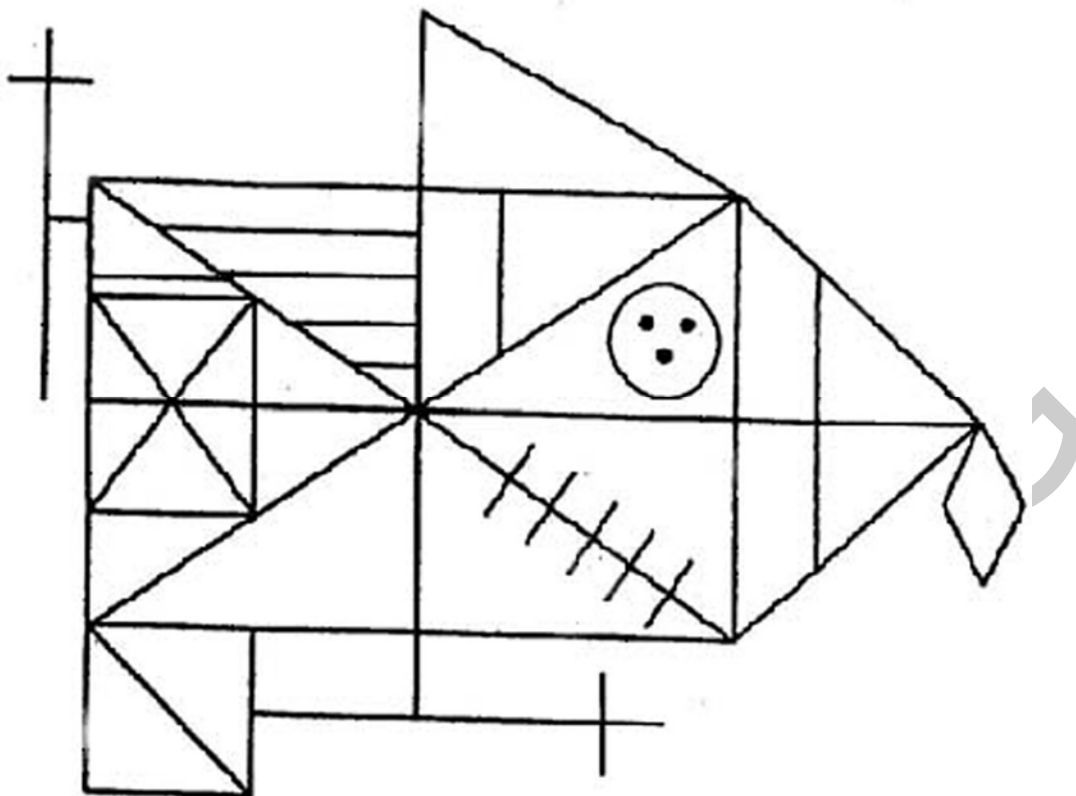
- Csoportalakításhoz használható módszerek

- Csoportalakítás **betűkkel**: a csoportlétszámnak megfelelően "a", "b", "c" és "d" betűket osztunk ki (ha 16 fős a csoport és 4 fős csoportokat szeretnénk, akkor mindegyik betűből 4-4 darabot), amelyből a résztvevők húznak. Az egyforma betűt húzók kerülnek egy csoportba.
- Csoportalakítás **képekkel**: szintén a csoportlétszámot figyelembe véve képeslapokat vágunk szét. Az egy képhez tartozók kerülnek egy csoportba úgy, hogy ki kell rakniuk a darabokból a képet.
- Csoportalakítás **évszakokkal**: az oktató kitesz a falra/táblára egy-egy képet a négy évszakra. Minden résztvevő a neki legszimpatikusabb évszak képéhez áll. Csak akkor számít befejezettnek a feladat, ha minden évszak alatt ugyanannyian állnak (tehát meg kell/lehet egymást győzni), így lehet azonos létszámú csoportokig eljutni. (természetesen bármi más is lehet a választás alapja)
- Minden csoport asztalára érdemes kihelyezni a következő **feladatkártyákat**, amelyből a csoporttagok húzhatnak és ez alapján dolgoznak tovább:
- **Szóvivő**: a csoportmunka befejeztével ő ismerteti a csoport álláspontját a többi résztvevővel.
- **Időfigyelő**: az ő feladata az, hogy figyelemmel kíséresse az idő múlását, és figyelmeztesse társait, hogy időben befejezzék a feladatokat.
- **Esélyfelelős**: gondoskodnia kell arról, hogy minden csoporttag hozzászóljon a feladathoz és elmondhassa a gondolatait.
- **Jegyző**: le kell írnia a legfontosabb elhangzott ötleteket, gondolatokat.
- Ha ennél több főből áll a csoport, akkor ki lehet találni további feladatokat annak érdekében, hogy minden csoporttagnak legyen feladata.

Az oktató tudatosítsa a résztvevőkben ezeket a módszereket, hogy a későbbiek során ők is tudják ezeket alkalmazni.

3. feladat

Az emlékezet témakörre való ráhangolódásként az oktató mutassa be a résztvevőknek a Rey-féle összetett figura és felismerési próba ábráját. A "hallgatók" először másolják le ezt az ábrát, majd 1-2 perces pihenő után ismétlik meg emlékezetből. A rajzok elkészítése után beszéljék meg, hogy kinek-hogy sikerült, mi okozott nehézséget, mi az, ami könnyen ment, stb.

2. ábra. Rev-féle összetett figura és felismerési próba

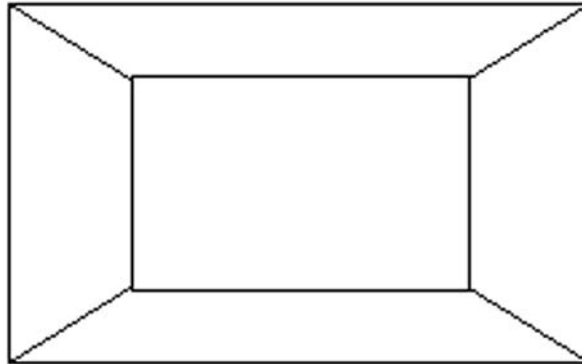
4. feladat

A résztvevők párokban vagy kis csoportokban beszélgessenek arról, hogy tapasztaltak-e az iskolában eltöltött évek alatt észlelési nehézségeket saját magukon, vagy társaikon. Osszák meg egymással, hogy ez milyen problémát okozott a tanulás során, és hogy hogyan tudtak ezen túljutni.

5. feladat

Az oktató alakítson ki hat csoportot a résztvevőkből. Minden csoport megkapja a feladatkártyákat (szóvivő, jegyző...), majd húznak egy további kártyát az oktatótól. A hat kártya a gondolkodási folyamatok témakörben ismertetett fogalmakat tartalmazza (analizálás, szintetizálás, absztrahálás, strukturálás, transzferálás, kombinálás). A csoport az általa húzott fogalom (tevékenység) gyakorlásához gyűjtsön feladatokat. Tíz perc elteltével a szóvivők ismertessék a csoport munkáját.

Az oktató négy fős csoportokra osztja a résztvevőket, akik újabb fogalom-kártyát húznak az alábbi három közül: beszédészlelés zavara, beszédértés zavara, beszédprodukción zavara (ha háromnál több négy fős csoport várható, akkor mindegyik kártyát duplán készítsük el). A csoportok a továbbiakban az ún. ablak-módszerrel dolgoznak tovább. Kapnak egy nagyméretű csomagoló papírt, amin méretarányosan az alábbi ábra szerepel:

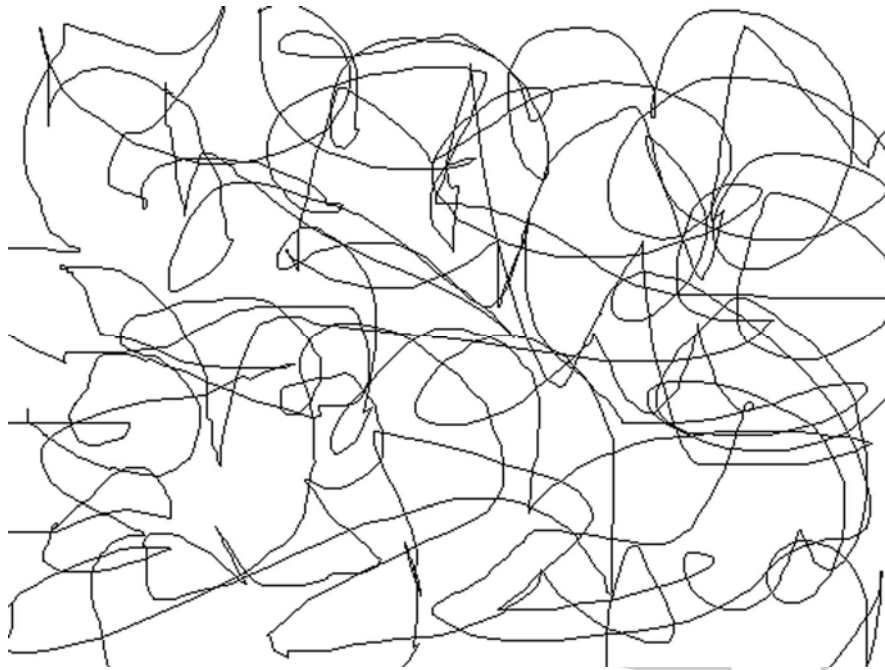
3. ábra

Az oldalsó négy trapézba mind a négy csoporttag beleírja, hogy ismer-e olyan játékot, feladatot, ami az adott (vagyis a csoport által húzott) probléma oldására alkalmas lehetne. Végül a középső téglalapba összegyűjtik a legjobb játékokat, és minden csoport beszámol a munkájáról.

Feladatok kreativitás témakörben

7. feladat

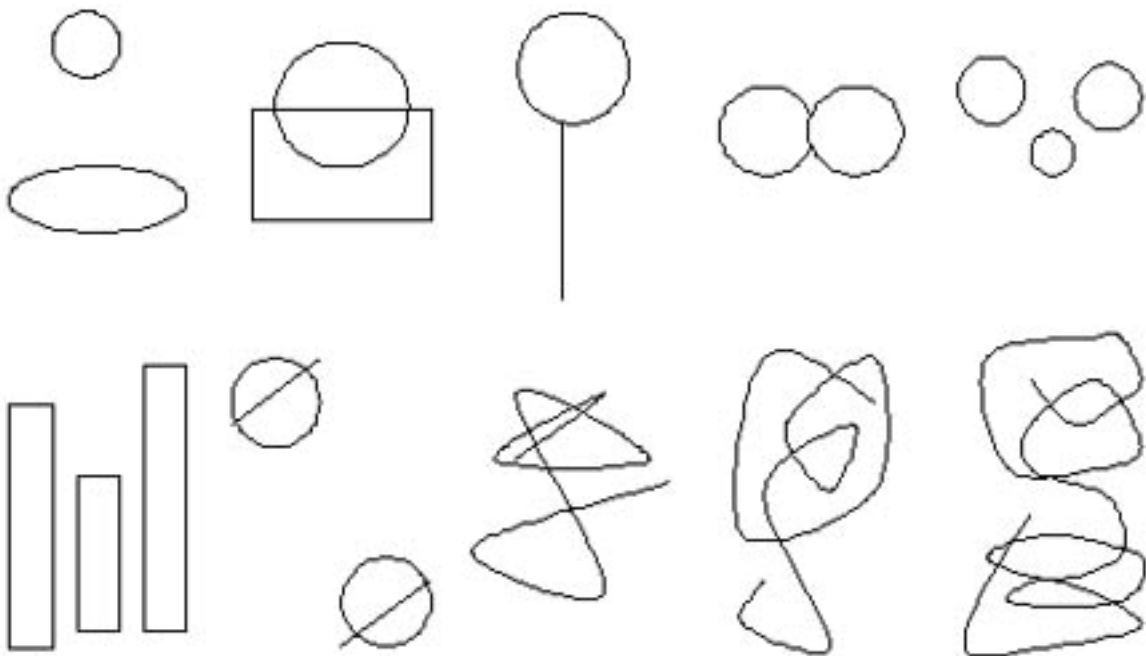
Egészítse és/vagy színezzé ki úgy az alábbi firkát, hogy az jelentést nyerjen!

4. ábra

8. feladat

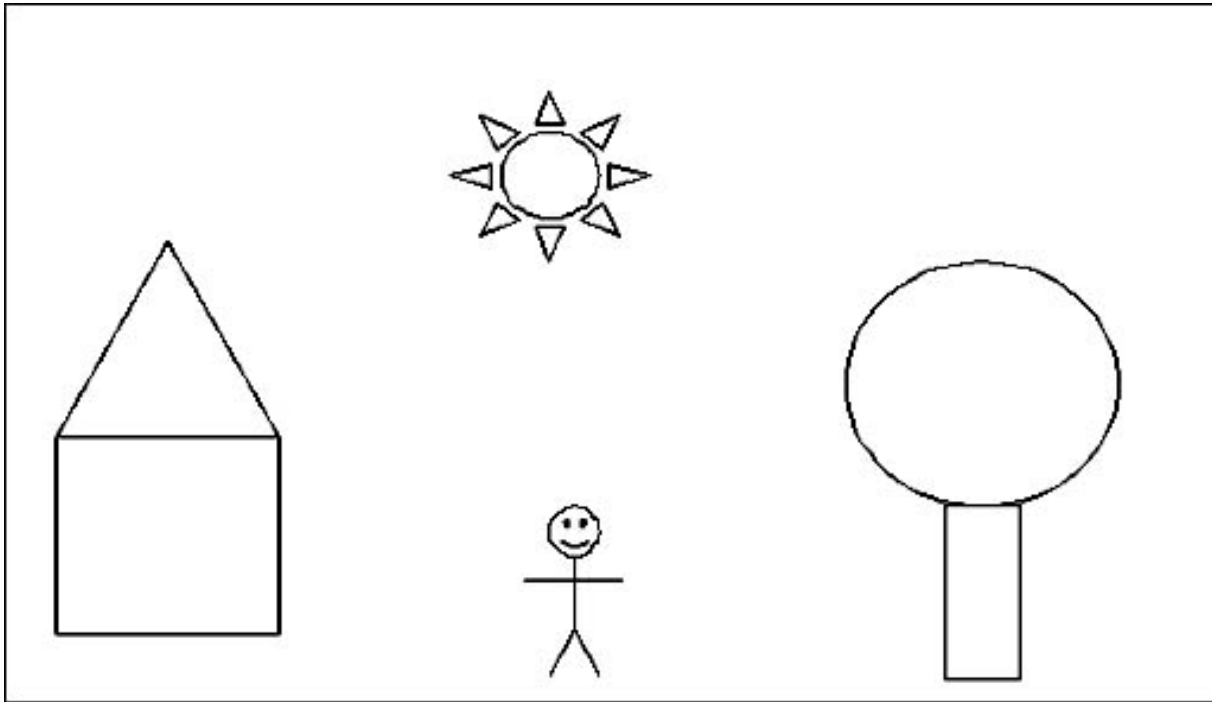
Egészítse ki az alábbi ábrákat úgy, hogy azok jelentést nyerjenek!

5. ábra

9. feladat

Egészítse ki az alábbi képet úgy, hogy megváltozzon a jelentéstartalma!

6. ábra

10. feladat

A tanulási technikák című témakörre való ráhangolódásként (vagy akár levezetőjeként) a résztvevők kitölthetik az alábbi "Tanulási stílus"⁹ kérdőívet, amelynek segítségével információt nyerhetnek saját magukról, illetve a későbbiekben felhasználhatják a tanulók megismeréséhez is. (Az alábbi kérdőív iskoláskorú gyermekek számára készült.)

Tanulási stílus kérdőív

Név: _____

Osztály: _____

Olvasd el figyelmesen az alábbi mondatokat! Döntsd el, hogy az öt válasz közül melyik jellemző rád és azt a számot írd be!

1 = Egyáltalán nem jellemző rám.

2 = Nem jellemző rám.

3 = Nem tudom eldönteni, igen is, nem is.

4 = Jellemző rám.

⁹ Forrás: Szító I.: Tanulási stratégiák fejlesztése. ELTE. 2005.

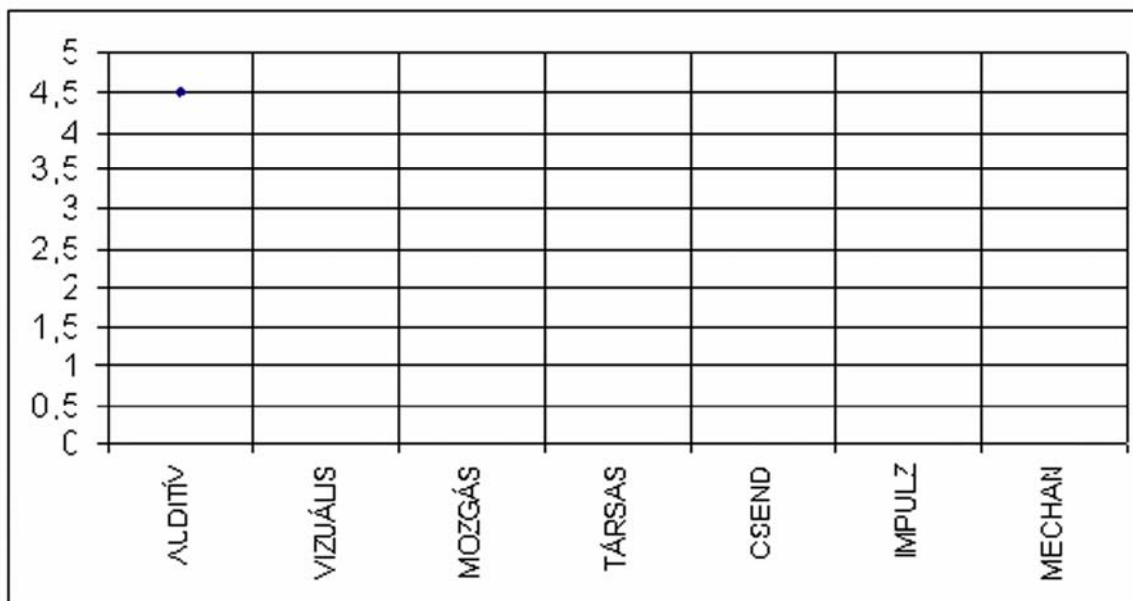
5 = Nagyon jellemző rám.

A 3-as választ csak ritkán használd!

1. Ha látom is és hallom is a megtanulandó szöveget, nagyon könnyen megjegyzem.
2. Hangosan szoktam elolvasni a tananyag szövegét, amikor felkészülök.
3. Szívesebben tanulok az osztálytársammal vagy a barátommal, mint egyedül.
4. Nagyon hasznos számomra, ha a tanár ábrákat mutat be a táblán vagy az írásvetítőn, amikor magyaráz.
5. Ha ábrát készítek jobban megértem a leckét, mintha csak olvasom.
6. Jól tudok úgy tanulni, ha csak némán olvasva átveszem a leckét.
7. Szívesebben töltöm az időmet rajzolással, festéssel, mint sportolással vagy mozgást igénylő játékkal.
8. Gyakran előfordul, hogy szóban elismétlem, felmondom magamnak a leckét.
9. Ha leírom magamnak azt a szöveget, amit meg kell tanulnom, akkor könnyebben megjegyzem, mintha csak látom vagy hallom.
10. Nem szeretem azokat a feladatokat, amiken törnöm kell a fejemet.
11. Nyugtalanít, ha tanulás közben csend van körülöttem.
12. Jobban kedvelem azokat a feladatokat, ahol kézzel fogható dolgokkal, tárgyakkal kell foglalkozni, mint ahol csak rajzok, ábrák vagy szövegek vannak.
13. Jobban megy nekem az olyan feladat, ahol valamilyen mozdulatot kell megtanulnom, mint ahol szövegeket kell megérteni.
14. Jobb, ha a tanár magyarázatát meghallgatom, mintha a könyvből kellene megtanulni az anyagot.
15. A szabályokat szóról szóra bevigom.
16. Ha ábrát készítek magamnak, jobban megértem a leckét, mintha más által készített rajzot nézegetnék.
17. Amikor a tanár felszólít és kérdez tőlem valamit, gyakran előbb válaszolok, minthogy át tudnám gondolni, mit is mondok.
18. Szeretem, ha kikérdezik tőlem, amit megtanultam.

19. Ha vannak képek, ábrák a könyvben, könnyebb a tanulás.
20. Ha megbeszélem valakivel a tananyagot, akkor könnyebben megtanulom.
21. Teljes csendben tudok csak tanulni.
22. Amikor új dolgokat tanulok, jobban szeretem, ha bemutatják, mit kell csinálnom mintha szóban elmondják, mit kell tennem.
23. Ha valaki elmondja nekem a leckét, sokkal könnyebben megértem, mintha egyszerűen csak elolvasom.
24. Egyedül szeretek tanulni.
25. Tanulás közben nagyon zavaró, ha beszélgetnek körülöttem.
26. Akkor tanulok könnyen, ha közben szól a rádió, TV vagy a magnó.
27. Akkor vagyok biztos egy felelésnél, ha szóról szóra megtanulom a leckét.
28. Gyakran előfordul, hogy megtalálom a számtanpélda megoldását, de nem tudom elmagyarázni és bebizonyítani, hogyan jutottam el a megoldáshoz.
29. Szívesebben bemutatom, hogyan kell valamit csinálni, minthogy elmagyarázzam.
30. Gyakran előfordul, hogy olyan dolgokat is megtanulok, amiket nem nagyon értek.
31. Amikor egy számtanpéldát megoldok, szinte minden lépést meg tudok indokolni, hogy miért tettem.
32. A tanári magyarázat nem sokat jelent nekem, a könyvből mindent meg tudok tanulni.
33. Több olyan dolgot tudok csinálni, amit nehéz lenne szavakkal elmagyarázni /kézügyességet igénylő feladatok/.
34. Mozdulatokat könnyebben megjegyzek, mint képeket vagy ábrákat.

Tanulási stílus kérdőív értékelése

7. ábra

Auditív: 2 ,6n ,8,14,23,32n (6)

Vizuális: 4 ,5 ,19,22,29 (5)

Mozgásos: 7n ,9 ,12,16,33,34 (6)

Társas: 3 ,18 ,20,24n (4)

Csend: 11n ,21 ,25,26n (4)

Impulzív: 1n ,13 ,17,28,31n (5)

Mechanikus: 10 ,15 ,27,30 (4)

Az n betűvel jelzett tételekhez tartozó értéket kivonjuk 6-ból. A tételekhez tartozó értékeket összeadjuk és átlagoljuk vagyis elosztjuk a tételek számával. A kapott értékek összehasonlíthatók és a fenti koordináta-rendszerben ábrázolhatók.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Kösse össze a fejlődéslélektani szakaszokat a hozzájuk tartozó életkori szakaszokkal!

1. Szenzomotoros szakasz	a) 7–11 év
2. Műveletek előtti szakasz	b) 0–2 év
3. Konkrét műveleti szakasz	c) 11 év fölött
4. Formális műveleti szakasz	d) 2–7 év

2. feladat

Kösse össze a figyelemzavar típusait a hozzájuk tartozó leírásokkal!

1. A figyelem tartósságának zavara	a) Ez valójában a figyelem és a rövid távú emlékezet működésének együttes problémája.
2. A figyelem intenzitásának zavara	b) A gyermek figyelme könnyen megzavarható. Képtelen huzamosabb ideig egy bizony dologra figyelni.
3. A figyelem megoszthatóságának zavara	c) Az ilyen gyermekek nagy lendülettel látnak hozzá a feladatvégzéshez, de láthatóan egyre lassulnak.
4. A figyelem terjedelmének zavara	d) Nem tud gyorsan és megbízhatóan "kapcsolgatni" a különböző figyelmi helyzetek között.

3. feladat

Egészítse ki értelemszerűen az alábbi mondatokat!

A figyelem terjedelme meghatározza, hogy _____ egy adott időn belül.

A figyelem tartóssága arról tájékoztat minket, hogy _____

A figyelem megoszthatósága által képesek vagyunk _____

Az átvitel az a képesség, amivel -----

4. feladat

Igaz vagy hamis? Írja a megfelelő betűjelet (I vagy H) a mondat végére!

1. A megjegyző képesség azt befolyásolja, hogy hány dolgot, milyen pontosan és milyen gyorsan tudunk megjegyezni. -----
2. A felidéző képesség "minőségétől" függ, hogy mennyi ideig vagyunk képesek tárolni bizonyos információkat, illetve bekövetkezik-e felejtés, vagy az információk torzulása. -----
3. A megtartó képesség esetében fontos szempont lehet, hogy mennyi erőfeszítés szükséges az információ előhívásához. -----

5. feladat

Mutassa be az emlékezeti folyamatot! Folytassa a megkezdett ábrát!

Inger → ----- → ----- → -----

6. feladat

Húzza alá az alábbi jellemzők közül azokat, amelyek a RÖVID TÁVÚ MEMÓRIÁRA utalnak!

- Maximum 20 másodpercig képes az információkat tárolni.
- Néhány másodpercig tartózkodnak itt az ingerek.
- Élethosszig képes megtartani az információkat.
- Kapacitása korlátozott.
- Kapacitása korlátlan.
- 8 +/- 5 elemet tud elraktározni.
- 7 +/- 2 elemet tud elraktározni.

7. feladat

Az alábbi jelzéseket használva jelölje, hogy mely tünetek mely észlelési zavarra jellemzőek!
E = egyensúlyi rendszer, H = hallási észlelés, L = látási észlelés, TK = taktilis-kinesztetikus

1. A gyermek nem mer féllábon állni. _____
2. Erősen ragadja meg társait. _____
3. Nem képes betűkből szavakat összerakni. _____
4. Nem tud egyetlen, kiválasztott hangra vagy szóra figyelni. _____
5. Nem szédül el hintázás közben. _____
6. Nem tudja megfogni a játékot, mert mellényúl. _____

8. feladat

Mi a gondolkodási problémával küzdő gyermekek legfőbb jellemzője?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

9. feladat

Milyen típusú gondolkodási folyamat nehézségére utalnak az egyes "tünetcsoportok"? Válaszát írja a vonalra!

1. A gyermek a logikai készlettel való játék során csak a formára figyel, a színre vagy nagyságra nem. _____
2. A gyermek nem tudja megjegyezni a hazafelé vezető utat, vagy az évszakok sorrendjét. _____
3. A gyermek nem tartja a szóhatárokat, problémás számára az egybeírás, különírás. _____
4. A gyermek nem látja át azt a viszonyt mely szerint minden kutya állat, de nem minden állat kutya. _____
5. A gyermek nem képes az összeadást sem szöveges feladatok megoldása, sem iskolán kívüli helyzetekben használni. _____

FEJLESZTŐJÁTÉKOK ÉS TECHNIKÁK JELLEMZŐI ÉS ALKALMAZHATÓSÁGUK

6. A gyermek nem tud kettesével, ötösével, tízesével számolni, a számlálás során nehezen megy a tízes-átlépés.

7. Az ilyen gyerekek nehezen vagy egyáltalán nem látják meg az ok-okozati összefüggéseket, nem értik az átvitt értelmű szavakat, a humort és az iróniát.

8. Ez a gyermek nem tudja összefoglalni a hallott vagy olvasott szöveget, matematika órán nem tudja megoldani a szóveges feladatokat.

10. feladat

Igaz vagy hamis? Írja a megfelelő betűjelet (I vagy H) a mondat végére!

1. A **beszédészlelés** a beszédhangok, hangkapcsolatok és hangsorok felismerésének, elraktározásának és felidézésének a képessége.

2. A **beszédmegértés** során csak észleljük az elhangzottakat, jelentést nem rendelünk hozzá.

3. A **beszédprodukción** a tényleges beszéd, ide tartozik a beszédhangok felismerése.

11. feladat

Milyen tünetei lehetnek a nyelvi zavaroknak? Soroljon fel legalább ötöt!

12. feladat

Írja be az alábbi fogalmakat a táblázat megfelelő oszlopába!

Rajzolás/írás nehezítettsége, az izomzat alacsony feszültsége, kialakulatlan testséma, száj körüli izom problémája, diszharmonikus mozgás, erőtlen mozdulatok, szem körüli izmok problémája, ügyetlen mozgás, megmaradt reflexek, nagyobb erőfeszítés kell a mozgáshoz, bizonytalan bal–jobb megkülönböztetés, kialakulatlan laterális dominancia

Izomtónus zavarai	Nagymozgások zavarai	Finommozgás zavarai	Cselekvés tervezés zavarai

13. feladat

Húzza alá a kreatív emberre jellemző tulajdonságokat!

- törekszik a változatosságra
- általában zárkózott
- képes gyorsan reagálni az új helyzetekre
- jól viseli a stresszhelyzeteket
- nehezen fejezi ki magát
- fogékony a művészeti élményekre
- gondolkodás egysíkú
- gondot okoz a problémamegoldás

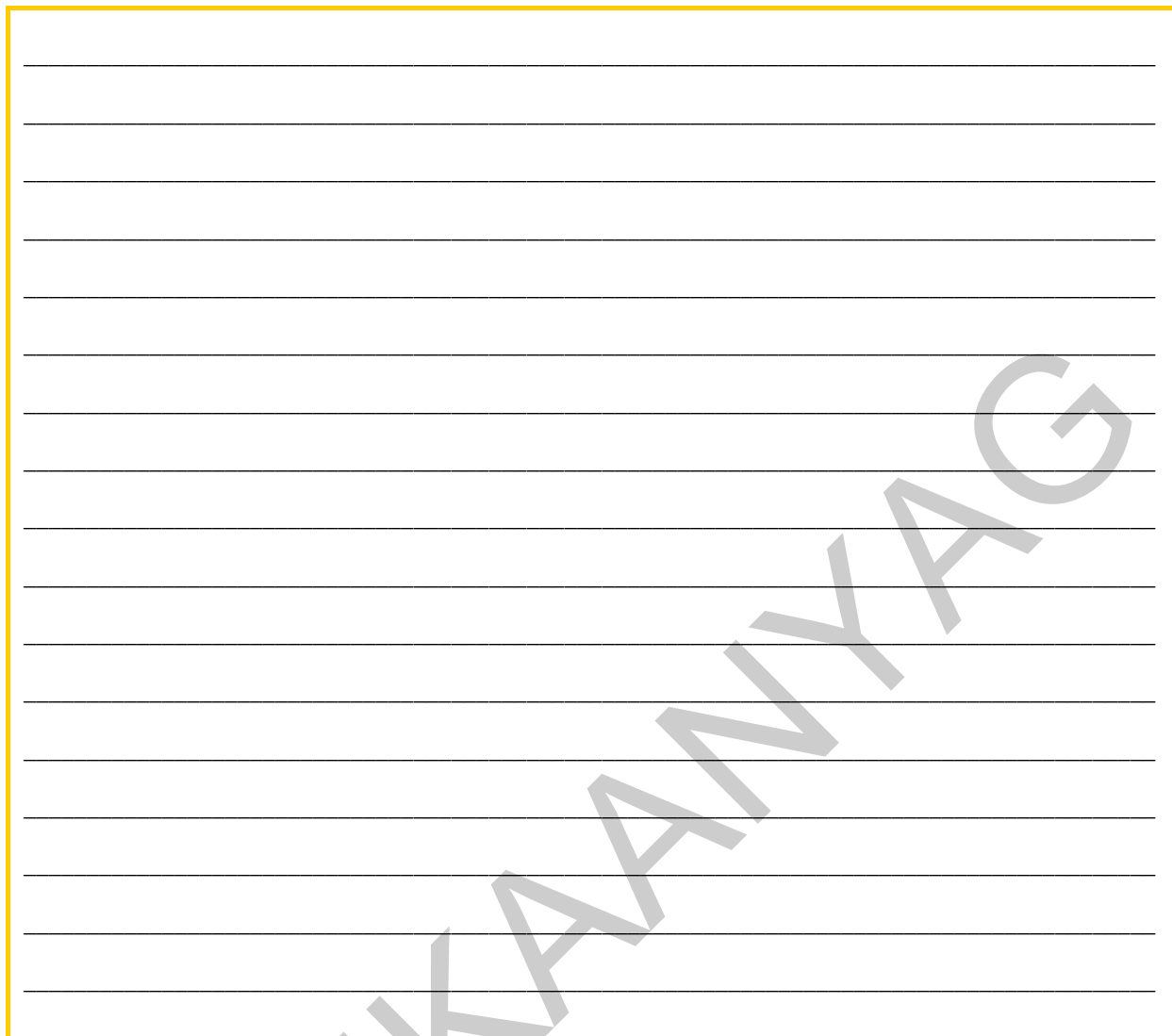
14. feladat

Kösse össze az összetartozó fogalmakat!

1. expresszív alkotás	a) a környezet pontos ismeretén alapszik
2. produktív alkotás	b) fontos eleme a felfedezés
3. inventív alkotás	c) a kisgyermek sajátja
4. emergentív alkotás	d) kivételes adottság

15. feladat

Soroljon fel és röviden mutasson be legalább három tanulási technikát, amelyek hozzájárulnak az eredményes tanuláshoz!

16. feladat

Milyen belső és külső feltételek szükségesek a sikeres tanuláshoz?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

1 – b

2 – d

3 – a

4 – c

2. feladat

1 – b

2 – c

3 – d

4 – a

3. feladat

A figyelem terjedelme meghatározza, hogy hány dologra tudunk figyelni egy adott időn belül.

A figyelem tartóssága arról tájékoztat minket, hogy mennyi ideig képes a gyermek koncentráltan figyelni.

A figyelem megoszthatósága által képesek vagyunk egyszerre több dologra figyelni.

Az átvitel az a képesség, amivel át tudjuk irányítani a figyelmünket az egyik dologról a másikra.

4. feladat

1 – igaz, 2 – hamis, 3 – hamis

5. feladat

Inger → szenzoros tár → rövid távú memória → hosszú távú memória

6. feladat

- Maximum 20 másodpercig képes az információkat tárolni.
- Néhány másodpercig tartózkodnak itt az ingerek.
- Élethosszig képes megtartani az információkat.
- Kapacitása korlátozott.
- Kapacitása korlátlan.
- 8 +/- 5 elemet tud elraktározni.
- 7 +/- 2 elemet tud elraktározni.

7. feladat

- 1 - E
- 2 - TK
- 3 - L
- 4 - H
- 5 - E
- 6 - TK

8. feladat

A gondolkodási problémával küzdő gyermekek legfőbb jellemzője az, hogy a konkrét feladatok szintjén jól teljesítenek, azonban az elvont gondolkodást igénylő feladatokban nem.

9. feladat

1. kombinálás	4. rész-egész viszony	7. absztrahálás
2. sorrendiség	5. transzferálás	9. szintézis
3. analízis	6. strukturálás	

10. feladat

- 1 - Igaz 2 - Hamis 3 - Hamis

11. feladat

Eseményképekről nem tud összefüggően beszélni, csak felsorol néhány szót.

A beszédhangok hibás ejtése.

Szegényes a gyermek szóincse, szótalálási nehézségei vannak.

Sokszor visszakérdez, megismétli a hallottakat.

Nehezen alkot mondatokat, nem tud egyszerű társalgást folytatni.

Szó- és szövegmélekezete gyenge.

Nem szívesen hallgat mesét, verset; nehezen tanulja meg azokat.

Grammatikai fejletlenség: nem a magyar nyelv szabályainak megfelelően fogalmazza meg mondandóját.

12. feladat

Izomtónus zavarai	Nagymozgások zavarai	Finommozgás zavarai	Cselekvés tervezés zavarai
Erőtlen mozdulatok	Megmaradt reflexek	Rajzolás/írás nehezítettsége	Kialakulatlan testséma
Az izomzat alacsony feszültsége	Diszharmonikus mozgás	Száj körüli izom problémája	Bizonytalan bal-jobb megkülönböztetés
Nagyobb erőfeszítés kell a mozgáshoz	Ügyetlen mozgás	Szem körüli izom problémája	Kialakulatlan laterális dominancia

13.

törekszik a változatosságra

általában zárkózott

képes gyorsan reagálni az új helyzetekre

jól viseli a stresszhelyzeteket

nehezen fejezi ki magát

fogékony a művészeti élményekre

gondolkodása egysíkú

gondot okoz a problémamegoldás

14. feladat

1 – c

2 – a

3 – b

4 – d

15. feladat

A közvetlen valóság megtapasztalása, a legalkalmasabb eszközök használata, a rögzítési módszerek kiválasztása, az információkérés megtanulása.

16. feladat

A motiváció kialakítása – "belső" feltétel:

A tanulók tapasztalati háttérének figyelembe vétele.

A kíváncsiság, mint motivációs bázis kiaknázása.

A tanulók kérdezésre ösztönzése.

A feszültségkeltés és lazítás megfelelő váltakozása.

Aktív szünetek közbeiktatása (testgyakorlatok, mozgás zenére).

A pozitívumok kiemelése, különösen gyengébb tanulók esetén.

A tanulók aktivizálása a tanulás és a tanítás módjainak változtatásával.

Egyéni érdeklődést is kielégítő témák feldolgozása; személyes tapasztalatok bevonása.

Játékok alkalmazása a tanítás során.

Több érzékszervet bevonó tanulás minél gyakoribb alkalmazása.

A megfelelő "külső" feltételek megteremtése:

A fejlesztés mindig azonos szintéren történjék (szokások kialakulása érdekében).

A foglalkozás kezdési idejében állapotodjunk meg előzőleg.

A foglalkozás helyszínét tartsuk tisztán és rendben.

A foglalkozás ideje alatt kerüljük a zavaró momentumokat.

Szokások kialakítása a munkavégzés során.

MUNKANYELV

IRODALOMJEGYZÉK

Aszalai – Horváth – Horváthné – Rónáné: Amit az óvónőnek észre kell venni. Tájékoztató vizsgálat a nagycsoportos óvodások képesség- és készségszintjéről. Flaccus Kiadó. Budapest. 2007.

Cole – Cole: Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó. Budapest. 1998.

Czigler István: A figyelem pszichológiája. Akadémiai Kiadó. Budapest. 2005.

Mesterházi Zsuzsa: A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése. BGGYTF. Budapest. 1998.

Pinczésiné dr. Palásthy Ildikó: Tanulási zavarok, fejlesztő gyakorlatok. Pedellus Tankönyvkiadó. Debrecen. 2005.

Torda Ágnes: Figyelemfejlesztő program (www.oki.hu)

AJÁNLOTT IRODALOM

Englbrecht – Weigert: Hogyan akadályozzuk meg a tanulási akadályok kialakulását? Avagy Nem jelent akadályt a tanulási akadály! ELTE BGGYFK. Budapest. 1999.

Gordosné Szabó Anna (szerk.): Gyógyító pedagógia. Nevelés és terápia. Medicina Kiadó. Budapest. 2004.

Kagan: Kooperatív tanulás. Ökonet kft. Budapest. 2001.

A(z) 1283-06 modul 021-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 140 01 0000 00 00	Gyógypedagógiai asszisztens
52 140 01 0000 00 00	Pedagógiai asszisztens

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYELV

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató